

ESNEKLİK VE GÜVENCESİZLİĞİN KAYGAN ZEMİNİNDE YENİ ORTA SINIFIN “HAREKETLİLİĞİ”

Hasan Kürşat AKCAN*

Özet

Türkiye'nin iki büyük kenti olan Ankara ve İstanbul'da yaşayan, özel sektörde profesyonel ve yönetici pozisyonlarda ücretli olarak çalışan 25 yeni orta sınıf mensubu ile derinlemesine mülakat tekniği ile gerçekleştirilen alan çalışmasının anlatıldığı bu makalenin ekseninde “toplumsal değişme” ve “sosyal hareketlilik” tartışmaları yer almaktadır. Yeni orta sınıf mensuplarınca emek sürecindeki esneklik ve güvencesizlik ile sosyal hareketlilik ve sınıf pozisyonunun nasıl algılandıkları ve değerlendirildiklerine odaklanılmıştır. Çalışmada bu odak noktasından elde edilen bulgular, toplumsal değişme sorunsalı ekseninde tartışılmıştır. Sonuç olarak yeni emek süreçlerinin esneklik ve güvencesizlik koşullarında avantaj sahibi olmuş olan emekçi kesimin “mutlu azınlığı” olarak yeni orta sınıf mensupları, yeni bir sosyal hareketlilik miti üzerinden sistemin yeniden üretimine farklı ve önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle yeni orta sınıfın sosyal hareketliliği toplumsal sistemin yeniden üretimine katkısı aracılığıyla yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Yeni orta sınıf, Sosyal Hareketlilik, Esneklik, Güvencesizlik.*

THE MOBILITY OF THE NEW MIDDLE CLASS ON THE SLIPPERY GROUND OF FLEXIBILITY AND PRECARIETY

Abstract

This article, tries to discuss “social change” and “social mobility” by focusing on the private sector workers in professional or executive positions. It is a case study that was carried out with the technique of in-depth interviews made with 25 members of the new middle class members living in Ankara and Istanbul, namely, two largest cities of Turkey. It tries to shed light on how the new middle class members perceive and evaluate flexibility and precarity, as well as social mobility and the class position in the process of labor. The findings will be discussed in the axis of social change. Since the new middle class members make a remarkable contribution to the reproduction of the system through the new myth of social mobility as “happy minority” of the labor class, which has gained advantages under the flexible and precarious conditions of new labor processes. As a result, the social mobility of the new middle class members was interpreted via their contribution to the reproduction of the social system.

Keywords: *New Middle Class, Social Mobility, Flexibility, Precarity.*

* Araş. Gör., Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü. İletişim: akcanhasan@gmail.com

Giriş

Toplumsal değişme, antik çağ filozoflarından bugüne dek en önemli toplumsal mesele olma özelliğini halen sürdürmektedir. Günümüzde “sosyal hareketlilik” toplumsal değişmeyi yahut toplumsal değiş(e)memeyi değerlendirmek için oldukça verimli bir konu başlığıdır. Bu çalışmada toplumsal değişme ve sosyal hareketlilik gibi iki ana sosyolojik başlık üzerinden, 2013 yılında gerçekleştirilmiş ve temel sorunsalı çalışarak yükselmenin yeni bir sosyal hareketlilik miti oluşturması olan bir alan çalışmasının (Akcın, 2013) verileri yeniden yorumlanmaya çalışılacaktır.

Sosyoloji disiplini içindeki ana akım tabakalaşma ve sosyal hareketlilik kavrayışlarının “sınıf” kavramı ile kurmuş olduğu mesafeli ilişkiyi değiştiren ve hatta bu ilişkiyi yakınlaştıran önemli bir kavram “orta sınıf” kavramıdır. Orta sınıf kavramsallaştırmasını kullanmak veya kullanmaktan geri durmak sosyal teorik yönelimin adeta turnusol kâğıdına dönüşmüş durumdadır. Diğer bir yandan orta sınıf meselesi çağdaş sosyolojinin en zor meselesi olarak da anılmaktadır (Abercrombie ve Urry, 1983’den akt. Wacquant, 1991, s. 39). Orta sınıfın başlı başına bir sınıf mı yoksa sınıf için bir ayrışma mı olduğu sorusu ise halen birçok çalışmanın konusu olmaya devam etmektedir.

En baştan belirtmekte fayda olacaktır ki bu çalışmada yeni orta sınıf, operasyonel olarak bir toplumsal tabakayı zihinde somutlamak amacı ile ihtiyatlı olarak kullanılmıştır. Yeni orta sınıf mensupları olarak metin içinde anaçağımız katılımcılar alt soyutlama düzeyinde ve görünüşte emekçi sınıftan oldukça farklı gözüküyor olsalar da üst soyutlama düzeyinde onların emekçi kesime dâhil oldukları düşünülmektedir ve yeni orta sınıf, bir sınıf içi ayrışma olarak değerlendirilmektedir. Kuşkusuz ki “yeni orta sınıf”¹ mensupları deyişine alternatif olabilecek birçok tanımlama konuya ilişkin literatürde mevcuttur. Bunlardan en öne çıkan ve yaygın kullanılanları; yeni küçük burjuvazi, çelişkili sınıf konumları, yeni işçi sınıfı, beyaz yakalılar, altın yakalılar, hizmet sınıfı, yönetici sınıf, kentli

¹ Wacquant (1991: 41) “Yeni orta sınıf” teriminin Gustav Schmoller tarafından Almanya’da Weimer Rejimi zamanında genişleyen beyaz yakalılara istinaden icat edildiğini ve modern “orta sınıfın” hatlarını net bir biçimde çizdiğini belirtse de; “yeni orta sınıf” kavramının ilk defa William Morris tarafından 1885 yılında kullanıldığı görülmektedir (akt. Barbrook 2006: 58). Morris (1885) yeni orta sınıftan, proletarya ve kendilerinin doğrudan ve aşikâr efendileri arasında bir tampon olarak söz etmektedir (akt. Barbrook 2006: 58).

profesyoneller, profesyonel yönetici sınıfıdır (Barbrook, 2006; Ehrenreich ve Ehrenreich, 1977, 2013; Mills, 1951; Poulantzas, 1976; Urry, 1999; Wright, 1976).

Bu çalışmada ise sınıfın tanımlanması veya orta sınıf kavramsallaştırması sorunsallarının yerine, yeni orta sınıf mensuplarının kendilerini nasıl tanımladıkları ile bu tanımlama ve kimliklenmenin toplumsal değişim bağlamında sistemin devamlılığı ya da değişimi konusunda nasıl bir rol oynadığı sorununa odaklanılmaktadır. Söz konusu odak noktasını yakalayabilmek için Türkiye’de mevcut “yeni orta sınıf” tartışmalarının değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Yeni orta sınıf veya yeni orta sınıf kavramının işaret ettiği toplumsal kesim üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde “yeni orta sınıf” olarak addedilen kesimin, genellikle tüketim alışkanlıkları ve kültürel farklılaşması (Ahıska ve Yenal, 2006; Doğuç, 2005; Dölek, 2009; Kozanoğlu, 2001; Şimşek, 2005; 2010; Yazıcı, 2008); en çok da bu ikisi ile ilişkili olarak tanımlanabilecek kentsel mekânda yer seçimine ilişkin özellikleriyle ele alınmış olduğu görülmektedir (Ayata, 2005; Ertuna, 2003; Karademir, 2009; Kurtuluş, 2005; 2012; Kurtuluş, Purkis ve Alada; 2012; Öncü, 1999; Şen, 2011; Yaran, 2009).

Yeni orta sınıf deyişi her ne kadar çok yeni olmasa da yaygın kullanımı “yönetim devrimi” sonrası ve hizmetler sektörünün yükselmeye başladığı zamana denk düşmektedir. Gerek dünya gerekse de Türkiye özelinde “yeni orta sınıf” denildiğinde akla gelenin, devlette maaşlı çalışan bir memurdan ziyade özel sektörde istihdam edilen kentli bir profesyonel veya yönetici olacağı düşünüldüğünde “yeni orta sınıf mensuplarını” salt tüketim noktasında değil; üretim noktasında değerlendirmek de ayrıca önemli olacaktır.

Yeni orta sınıf mensuplarını tüketim ekseninden farklı bir eksende anlayabilmek ise onların emek sürecindeki deneyimlerine kulak vermekle mümkün olacaktır. İş hayatında güçlü ve başarılı olmak önceden metanet, katılık ve amaçta netlik gibi kelimelerle ifade edilirken; günümüzde esneklik, uyumluluk ve sürekli değişen taleplere hızla cevap verebilme yeteneğine dönüşmüş durumdadır (Kagarlitski, 2006, s. 44). Bu bağlamda yeni emek süreçlerinin iki önemli anahtar kelimesi olan esneklik ve güvencesizlik, yeni orta sınıf mensuplarını emek sürecinde değerlendirirken en önemli temalardır.

Esasen emek süreçlerinde edinilen mevki, özellik ve ücret ile diğer emekçi kesimlerden ayrılan “yeni orta sınıf mensuplarının” çalışma yaşamlarındaki konumlara erişimleri ise onların aldıkları eğitim ile doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan “yeni orta sınıf”ın işaret ettiği sınıfsal pozisyonun “eğitim ve yukarı doğru hareketlilik” ile ilişkisi de oldukça önemli bir tartışma zeminini oluşturmaktadır. Söz konusu zeminde eğitimin bir sosyal hareketlilik basamağı mı yoksa mevcut olan sınıfsal pozisyonların yeniden üretimi mi olduğu sorusu bizleri beklemektedir. Bu tartışmaya elbette ki bir alan çalışmasının verileri ile hele ki genellenebilirlik iddiası olmayan bir nitel çalışmanın verileri ile girmek hiç de akılcı değildir. Fakat yine de katılımcıların anlatılarına referans ile sosyal hareketliliğin eğitim ile olan ilişkisi üzerinde de durulacaktır.

Yeni orta sınıf mensuplarının sosyal “hareketliliğini” toplumsal değişme ve değiş(e)meme problemi ekseninde inceleyen bu çalışmada öncelikle yöntem bölümü ele alınarak, alan çalışması ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilecektir. Takip eden bölümde yeni orta sınıf mensuplarının emek süreçlerindeki deneyimleri aktarılıp yorumlanacaktır. Makalenin üçüncü bölümü ise katılımcıların sosyal hareketlilik öykülerine ve kendi sınıfsal pozisyonlarını değerlendirmelerine ayrılmıştır. Son bölümde ise alan çalışmasından elde edilen bulgular eşliğinde, yeni orta sınıf mensupları söz konusu olduğunda toplumsal değişme ve sosyal hareketlilik kavramları nasıl düşünülmeli sorusu tartışılmaktadır.

Yöntem

Marx’ın, “dış görünüş ile şeylerin özü, eğer doğrudan doğruya çakışsaydı, her türlü bilim gereksiz olurdu” (1990, s. 718) sözünden hareketle realist epistemolojiyi benimseyen ve görünenin ardındaki görünmeyeni (Sayer, 2000) önemli gören bu çalışma; nitel bir araştırma tekniği olan yarı yapılandırılmış görüşme formları ile derinlemesine mülakatlar yapılarak gerçekleştirilmiştir (Kuş, 2009; Kümbetoğlu, 2008).

“Belli bir yere gelmek” veya “bi tık üste gitmek” bugün yeni bir sosyal hareketlilik mitine dönüşmüş durumdadır: “çalışarak yükselmek”. Öyle ki daha üniversiteye yerleşmeden önce bile birçok aile ve öğrenci için zorunluluğa dönüşmüş olan ve üniversite yaşamı boyunca da devam eden kariyer planlama etkinliklerinin sayısı oldukça artmıştır ve gelişerek

artmaya da devam etmektedir. “Boşuna mı okuduk”² sorusunu sormamak, beyaz yakalı işsizler yığına dâhil olmamaya çalışmak, bugün hemen her öğrencinin ve ailenin temel sorunları arasında ilk sıraları almış durumdadır. Önce üniversiteye yerleşmek, sonrasında da bir iş bulabilmek hayalinin, hedefinin ve ümidinin Türkiye’deki yaygınlığı göz önüne alındığında bunları görece en iyi biçimde gerçekleştirmiş “görünen” bir “mutlu azınlık” üzerine çalışmanın ayrıca önemli olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceye, asıl alan çalışmasına bir hazırlık olarak düşünülebilecek üniversitelerde düzenlenen “kariyer ve liderlik” etkinliklerinde gerçekleştirilen katılımlı gözlemlerde ulaşılmıştır.

Yeni orta sınıf mensupları bu çalışma kapsamında üniversite mezunu, özel sektörde profesyonel veya yönetici olarak maaşlı çalışan ve kendi emeği üzerinde özerkliği görece yüksek bir kesimi işaret etmektedir. Söz konusu kesim ile gerçekleştirilen alan çalışması “amaçsal örneklem” tekniğine uygun olarak seçilmiştir. Bu tekniğin avantajı “küçük bir örneklem içinde araştırma evreninin farklı karakteristikleri içinde barındıran bir kesitini kapsayabilmesidir” (akt. Kümbetoğlu, 2008, s. 99).

Ankara Türkiye’nin yönetsel olarak başkenti, İstanbul ise finans kapital açısından Türkiye’nin başkenti olarak değerlendirilebileceği için alan çalışması, bu iki büyük kentte gerçekleştirilmiştir. Söz konusu örneklem tekniğine uygun olarak seçilen katılımcıların genel profillerinden bahsetmek gerekirse; katılımcılar finans, bilişim, moda, lojistik, medya, turizm ve inşaat sektöründe çalışmaktadırlar. Katılımcıların işyerlerindeki pozisyonlarının ise Türkiye genel müdüründen, orta düzey yöneticiye kadar oldukça çeşitlendiği söylenebilir. Görüşülen kişiler açısından İstanbul ve Ankara örneklemelerinde sektörlere göre kadın erkek dengesinin kurulmasına dikkat edilmiştir. Ankara’da 6 erkek, 6 kadın katılımcı; İstanbul örneklemesinde ise 7 erkek, 6 kadın olmak üzere toplamda 25 katılımcı bulunmaktadır (Bk. Ek: Katılımcıların Özellikleri).

Bu çalışmada sınıfın tanımlanması sorunsalı yerine, yeni orta sınıfın operasyonel bir tanımı yapılarak, yeni orta sınıf mensuplarının kendilerini nasıl tanımladıkları ve bu tanımlama ve kimliklenmenin sistemin devamlılığı ya da değişimi konusunda nasıl bir rol oynadığı sorununa

² Türkiye’de beyaz yakalı işsizlik üzerine 2011 yılında yayımlanan “Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği” başlıklı eser incelenebilir (bk. Bora, Bora, Erdoğan, ve Üstün, 2011).

odaklanılmış olduğundan saha çalışması nitel teknikle gerçekleştirilmiştir. Genellikle toplumsal cinsiyet ve etnisite gibi konulara kıyasla sınıf konusunun insanların üzerinde düşünmeye fazla zaman ayırmadıkları, bu yüzden de “yakın tecrübeden” çok “uzak tecrübe”ye dayalı bir tanımlamanın konusu olduğu bilinmektedir (Worsley, 2007; Emerson, Fretz ve Shaw, 2008, s. 196). Bu bağlamda gerek soru sorulurken, gerekse de alınan yanıtlar değerlendirilirken söz konusu saptama sürekli olarak akılda tutulmuştur. Gerçekten de mülakatlar esnasında katılımcılar birçok zaman özellikle de kendilerini sınıfsal olarak nasıl tanımladıkları ve kendilerini tanımladıkları yerde “aşağıda” ve “yukarıda” kalanların kimler olduğu sorularına oldukça uzun düşünerek yanıt vermişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bu soruların yanıtlarını hayatlarında ilk defa düşündüklerini söyleseler de araştırmacının neyi araştırdığını çok anlayamadıklarını da ayrıca belirtmişlerdir.

Sonuç olarak yaklaşık 1 saat ile 1 saat 45 dakika arasında süren görüşmelerde katılımcıların izinleri ile alınan ses kayıtları deşifre edilerek, deşifreler üzerine tematik bir analiz yapılmıştır. Yeni bir sınıf atlama yanılsaması/miti olarak “çalışarak yükselmek” hem iş yaşantısı ile ilgili hem de sınıf ve sosyal hareketlilik ile ilgili sorulara verilen yanıtların kesiştiği bir tema olması sebebiyle alan çalışması bu temalar çerçevesinde anlatılacaktır.

Yeni Emek Süreçlerinde Yeni Orta Sınıf Mensupları

Günümüzde yeni emek süreçleri düşünüldüğünde iki önemli değişim ön plana çıkmaktadır: esnekleşme ve güvencesizlik. Esneklik ve güvencesizlik rejimleri, emekçi kesimin kendi içindeki tabakalara göre farklı algılanmakta, yorumlanmakta ve aslında farklı deneyimlenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde amaçlanan, emek süreçlerinin dönüşümü ile oluşan değişimleri yorumlamada ve deneyimlemede ortaya çıkan farklılığı, emekçi kesim içindeki farklılaşma eğilimi en yüksek tabaka olan kentli profesyonel ve yöneticilerin -“yeni orta sınıf mensuplarının”- iş yaşantılarına yönelik olarak sorulara verdikleri yanıtları üzerinden tartışmaktır.

Apple şirketinin kurucusu olan Steve Jobs, başarısının temelinde, beraber çalışacağı kişileri hemen yetkin hem de “Apple’a aşık” olabilecek kişiler arasından seçmesinin yattığını belirtmektedir.³ İşe duyulması beklenen

³ Steve Jobs’ın başarısı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Isaacson, W. (2011). *Steve Jobs*. (D.

aşk veya sevgi; “kariyer ve başarı” temalı her toplantının, filmin, kitabın yahut konuşmanın vazgeçilmez unsuru olarak anılmaktadır. Alan çalışması esnasında gerek takip edilen etkinliklerde gerekse katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlarda oldukça sık tekrarlanan “işini sevmek”, “işine aşık olmak”, hatta işini karakteri ile özdeşleştirmek yeni orta sınıf mensuplarının halihazırda çalışmakta oldukları işlerin işleyişi konusunda onları eleştirel bir tutuma sahip olmaktan ziyade, dinamizm, tatmin ve aksiyon kaynağı olarak çalışma yaşantısını değerlendirdiklerini göstermiştir. Örneğin finans sektöründe genel müdür yardımcısı (GMY) olan Cenk (48) kendi karakterine en uygun iş alanının satış olduğunu belirterek aşağıdaki sözleriyle işine olan sevgisinin ve göstermiş olduğu sebatın karakterine sinen yapısını dile getirmiştir:

Hep satışta yer aldım ben. Her zaman hedeflerinizi tutturuyorsunuz ama 31 Aralık itibarıyla bir zaferle görevinizden ayrılıyorsunuz. 1 Ocak'ta yeni hedefler yeni havuçlarla [ulaşılacak hedefleri anlatan bir metafor olarak havuç ve tavşan] tekrar işe dönüyorsunuz. Bu ciddi bir heyecan, ciddi bir stres.

Hâlbuki bu odaklanışın artık geçerliliğini ve değerini hızla yitirmekte olduğu, artık çok daha fazla beceriye sahip ve daha kısa istihdam sürelerine tabi olunan bir döneme girildiği de birçok çalışmada anılmaktadır (İlhan, 2008; Sennett, 2011; Temiz, 2004).

İşyerindeki heyecana, her an yeni şeyler öğrenmeye, değişikliklere hemen uyum sağlamaya yönelik performansları oldukça yüksek olan katılımcılar genel olarak iş yaşantısında değişikliklere kolay uyum sağladıklarını belirtmişlerdir. Kolay uyum sağlama yeteneğinin, sektör fark etmeksizin, birçok çalışanda hâlihazırda olması gereken bir kişilik özelliğine dönüştüğünü kariyer ve insan kaynakları sitelerinin öneri sayfalarında da sıklıkla görmek mümkün olmaktadır. Kolay uyum sağlamanın bir kişilik özelliği olduğunu farklı bir örnek üzerinden profesyonel tur rehberi olarak çalışan Leyla (27), “Evet, hatta şu an hatırlıyorum mesela, o kadar uyum sağlıyorum ki; bir ara yaptığım ve dolandırıldığım pazarlama işini bile gayet sahiplenmiştim” diyerek aktardığı görülmektedir. Uyum sağlamanın kişilik özelliği oluşuna daha çarpıcı bir örneği ise denetim ve danışmanlık firmasında müdür olarak çalışan Haluk (31) vermektedir:

Evet, yani çalışma yaşamında değil tüm yaşamımda da değişikliklere çok kolay uyum sağlayan bir insanım. Woddy Allen’ın Zelig diye bir filmi vardı. Ona çok benzetirler beni, çok böyle nabza göre şerbet veren bir adamım, yani kötü bir karakter aslında Zelig. Böyle zencilerle konuşmaya başlayınca adam kararmaya başlıyor, bir anda onlardan oluyor. Ben de öyle çok uyum sağlarım hemen, iş yaşamında da öyleyimdir.

Bir otelin satış müdürü olarak çalışan Murat (33) da değişikliklere uyum sağlamanın işinin bir gerekliliği olduğunu, “sonuçta işimiz satış ve her kesimden insanla ona göre muhatap olmak durumundayız” sözleri ile dile getirirken; bir hazır giyim firmasının tasarım ve satış genel müdürü olan Reyhan (44) ise değişikliklere kolay uyum sağlamanın gerekçelerini, çalışma yaşamının geçirdiği değişim ve dönüşümle ilişkilendirerek şöyle dile getirmektedir:

O özellik bizim mesleğimizin bir gerçeği. Çünkü moda her üç ayda bir değişen bir şey buna ayak uydurmak zorundasınız. Buna ayak uydurmak da nasıl oluyor, en basitinden renkler ve desenler her üç ayda bir değişmek zorunda. Bu üç ay da sezonlardır işte, ilkbahar-yaz, sonbahar-kış olmak üzere tasarımlarımız oluşuyor. Türkiye’nin de zaten moda konusunda bu hız ve değişime ayak uydurma özelliği bütün dünya tarafından kabul edilmiş bir gerçek. Örneğin bundan on sene önce bütün müşteriler Uzakdoğu’ya, Çin’e ağırlık verirken fiyatlar nedeniyle; Türkiye bu büyük avantajı nedeniyle ayakta kaldı bugüne kadar. Hala da bu esneklik, değişimlere kolay uyum sağlama nedeniyle Türkiye’nin tekstil sektörü ayakta ve otomatikman buna ben de ayak uydurmak zorunda kalıyorum.

Giderek esnekleşen emek sürecinde yeni orta sınıf mensuplarından beklenen “otomatikman” koşullara ayak uydurmalarıdır. Yeni orta sınıf mensuplarının yüceltilen işgücü profilini Mesching ve Stuhr şöyle betimlemektedir: “her yerinden bükülebilecek kadar esnek, kendi kendini sömürecek kadar performans delisi... her an işe koşulabilir, her an erişilebilir” (Mesching ve Stuhr, 2001’den akt. Bora ve Erdoğan, 2011, s. 24).

“Kağıt Üzerindeki” Mesai Saatleri

“Esnekliğin zamanı yeni bir iktidarın zamanıdır” diyen Sennett, günümüzde esnek organizasyonların “esnek-zaman” uygulamasına

geçtiğini, bu geçişin modern organizasyonların standartlaşmış rutinine bir saldırı olduğu halde çalışma zamanını özgürleştiren yararlı bir şey gibi sunulduğunu, ama böyle işlemediğini belirtmektedir (2011, s. 59).

Çalışma sürelerinde esnekliğin birçok uygulama biçimi bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında görüşülen kişilerin tamamında “fazla çalışma” uygulamasının olduğu görülmektedir. Katılımcılardan mesai saatlerinin bilgisi istenildiğinde hemen hepsi yanıtlarına “*kağıt üzerinde...*” diyerek başlamışlardır. Aynı şekilde birçok katılımcı kendilerine “*normal mesai saatlerini mi yoksa kendi çalışma zamanlarını mı*” sorulduğunu teyit etme gereği duymuşlardır.

Lojistik firmasında müdür olan Kaan (28) çalışma saatleri sorulduğunda “Çalışma saatlerinden kasıt mesai saatleri mi, yoksa benim çalışmam mı?” diyerek yanıtlamış ve her ikisini de anlatması istenildiğinde şöyle devam etmiştir:

İş, hayatımın yüzde yüzünü kapsıyor. Hiç abartmıyorum. Her an çalışıyorum. Kağıt üzerindeki çalışma saatlerimiz 9-6. Sağ olsun şirket bunu esnek hale getirmiş. 8.30 ile 10.00 arasında herhangi bir saatte gelinebiliyor şirkete; ama ne kadar geç geldiyseniz o kadar geç çıkıyorsunuz. Ama uluslararası operasyonlar yaptığım için ve hiç durmayan bir iş yaptığım için insanlar sürekli beni arıyor. Bir de günümüz şirketlerinde şey yok. Bu pozisyon için iki kişi olması lazım. O yokken o onu idare etsin gibi bir anlayış yok. Dolayısıyla az kişiyle çok iş yapılmaya çalışılıyor. O yüzden nerede olursanız olun -yurtdışındasınız, seyahattesiniz, izindesiniz- çalışmak durumundasınız. Hafta sonu, hafta içi biri sizi aradığı zaman ‘bu iş telefonu, açmayayım’ deme şansınız yok.

Kaan’a benzer biçimde Zeynep (33) de “*beni gece on ikide arasalar o telefonu açmak durumundayım, açmama gibi bir şansım yok*” diyerek teknolojinin ilerlemesinin esnekliğin bu boyutunda yol açtığı sonucu gösterir başka bir örnek olmaktadır. Özel bir televizyon kanalında genel yayın koordinatörü olan Ebru (45) ile görüşme çalıştığı işyerinde yapılmıştır. Haberciliğin gecesinin gündüzünün olmadığından, sürekli bir koşuşturma içinde olduğundan söz eden Ebru “*hiç kontağı kapatamıyorsun*” diyerek mesaisinin yoğunluğundan bahsetmiş ve görüşme altı sefer çalan telefon yüzünden kesilmiştir.

Teknolojinin gelişimiyle ve yurt dışı bağlantıların artması sebebiyle tanımlı mesai saatlerinin dışında ve bu saatlerin oldukça üzerinde çalışmak zorunluluğu olduğunu belirten birçok katılımcıdan en çarpıcı olanı ise tekstil sektöründe yönetici olan Reyhan (44) ise durumunu şöyle dile getirdi:

Çalışma saatleri tekstilde olmayan bir kavram aslında. Eski zamanlarda bu daha da belirgindi. Şimdi akıllı telefonlar çıktıktan sonra zaten sıfırlandı. Çünkü şöyle bir durumumuz var; o telefonun sustuğu zaman aralığı benim işimde günde iki saat. Çünkü Amerika'dan müşteriden siparişi alıyorsunuz, Çin'de yaptırıyorsunuz. Saat farkları nedeniyle o akıllı telefon devamlı böyle bir çalışır vaziyette. Ama belli bir süre sonra tecrübenin getirdiği rahatlıkla bu çalışma saatleri tabii ki kendinize göre ayarlanıyor. Normalde bu ofisin çalışma saatleri 9-6, ama 'işiniz bittiğinde' gibi bir ibare de her zaman var.

Katılımcıların çalışmaz zamanlarındaki esneklik üzerine olumsuz düşünceleri olsa da birçoğu için aslında durum o kadar da olumsuz algılanmamaktadır. Örneğin “Hafta sonu da çalışıyorum ama şöyle bir rahatlığım var; her gün mesai gibi bir şeyim yok. 9-6 bu masanın başında oturacağım diye bir şey yok. Ama günde 11-12 saatim var ortalamada” diyen Haluk (31) mesai saatlerindeki esneklikten olumlu bahsetmektedir. Aynı şekilde Medikal sektöründe bölge satış müdürü olarak çalışan Taner (31) de “Aslında bizim iş biraz freelance bir iştir. Kendi mesainizi kendiniz yaparsınız ama hiçbir zaman ‘saat 6’dan sonra çalış’ demezler bize” şeklinde konuşurken, kendilerine “hafta sonu işe gelinecek” denmediğini, ama kendisinin satış işinde olmasından ötürü “bir takım bağlama organizasyonları” (müşterileri ve ekip arkadaşlarıyla yemekler, geziler vb.) yapmak durumunda olduğunu ve bunların da mesaiden sayabileceği gibi bir yandan da işinin güzel yanı olduğunu belirtmiştir. Yeni emek süreçlerinin sonucu olarak yaşanan değişime karşı yeni orta sınıf mensuplarının bir dirençten çok üst düzeyde bir uyum ve içermeye gösterebilmeleri sebebi ile iş yaşantılarında genel olarak “başarılı” addedildiklerini ve ödüllendirildiklerini anımsamak, toplumsal değişim ve yeni orta sınıf mensuplarını düşünmede önemli bir köşe taşı olarak anlamlı olacaktır. Devam eden bölümde çalışma saatlerindeki esneklikle beraber yaşanan başka bir değişim olan güvencesiz istihdam konu edilecektir.

“Güvence-sizsiniz”

Zaman ve mekânda esnekliği takip eden ve günümüz emek süreçlerinin birçok emekçi nezdinde en acımasız yüzü olan güvencesiz istihdam konusunda yeni orta sınıf mensuplarının değerlendirmelerinin oldukça farklı olduğu görülmüştür. Özel bir televizyon kanalında genel yayın koordinatörü olan ve ne medyanın ne de özel sektörün “boşluğu hiç kaldırmadığını” söyleyen Ebru (45), “Medyada her an her şey olabilir. Bugün Türkiye'nin en çok izlenen haber bültenlerinden birini yapıyoruz ama yarın dengeler öyle değişebilir ki kendimizi kapının önünde buluruz. Hiçbir güvencesi olmayan bir iş yapıyoruz” sözleriyle güvencesiz çalışma deneyimini aktarmaktadır. Esnekliği ve güvencesizliği her açıdan diğer katılımcılardan farklı tecrübe eden profesyonel tur rehberi Leyla (27) ise şöyle demektedir:

Herhalde olabilecek en güvencesiz iş. Gerçekten mevsimlik işçilik gibi, tabii çok daha statüsü yüksek bir mevsimlik işçilikten söz ediyorum. Hiçbir güvencesi yok. Türkiye'de bir bomba patladığında İstanbul'a turistler gelmeyecektir, aynı şekilde ekonomik krizler çıkarsa Türkler yurt dışına çıkmayacaktır. Turizm en sakat sektör bu anlamda. Rehberlerin konumu da çok sallanan bir yerde. O yüzden de güvencesi için değil de; diğer avantajları için bu işi yaptığımı söyleyebilirim.

Oğuz'a göre (2012, s. 232) “Güvencesizlik temelde iş güvencesinden ve sosyal haklardan yoksun olma ve bu nedenle sürekli olarak gelecek kaygısı yaşama anlamına gelir. Bu anlamda, sadece çalışma koşullarındaki değil, bir bütün olarak yaşama koşullarındaki belirsizlikle tanımlanır.” Bu bağlamda görüşülen yeni orta sınıf mensuplarının güvencesizliği yaşama biçimlerinin bilindik anlamından biraz daha farklı bir örüntü ortaya koyduğu söylenebilir. Zeynep (33) çalıştığı işi “Güvenceli görüyorum yanlış olabilir, ama bendeki yanlışsana dahi olsa güvenceli görüyorum” diyerek güvenceli gördüğünü belirtmektedir. Aynı şekilde Esin (28) de çalıştığı işin gayet güvenceli olduğuna inancını “Siz burada kalmak istediğiniz sürece buranın kapıları sonuna kadar açık ve çalıştığınız ve çabaladığınız sürece burada bir gelecek var gerçekten” diyerek dile getirmektedir. Katılımcıların hemen hepsi çalıştıkları kurumu değil, kendilerini güvence olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Örneğin inşaat sektöründe GMY olarak çalışan Yasin (34) şunları söylemektedir:

Türkiye şartlarında hiçbir şeyin güvencesi yoktur. Güvence sizsiniz. Atıyorum bugün X firmasında diyorlar ki 100 kişi küçüleceğiz, küçülmek nedir? İşler, küçülmüştür, ciro küçülmüştür, kar marjı küçülmüştür. Ne olur küçülme dediğinde de; patronun ilk müdahale ettiği şey personel, personeldeki azaltım. Bu da ne olur? Sen de ben de patron olsak, 100 kişiden en kötülerinden başlarız değil mi elemeye? Bu iş böyle benim gözümde. Bunu şeye benzetiyorum ben. Mesela dört tane elma varsa bir masada, bir hafta duracaksa, onun böyle yavaş yavaş çürümeye başlayanından tüketmeye başlamıyor muzun hep zaten, çöpe atılmasın diye.

Yasin ile benzer görüşe sahip olan Taner (31) de “Türkiye’de ekonomik konjonktür biraz sakat, kimin ne olacağı belli değil. Hani Merrill Lynch gibi bir banka battıysa her şirket bataabilir. Ama ben şirketime... Ya ben kendime güveniyordum önce, sonra da şirketten ilk gönderilecekler arasında olmadığımı biliyorum” diyerek kendini, iş güvencesinin tek kaynağı olarak nitелеmekte ve rekabete dayalı iş dünyasının avantajını kullandığını düşünmektedir. İş güvencesinin hukuki yasalara göre değil, rekabetin yasalarına göre düzenlendiği günümüz şirketlerinde, güvencesizliğin çalışanların algısı açısından epeyce normalleştiği görülmektedir.

Bourdieu’nün “cübbe aristokrasisi” olarak isimlendirdiği, ömür boyu (...) mezunu olmanın seçkinliği durumu söz konusudur (2006, s. 37-39) Bu bağlamda işini “yanılsama da olsa güvenceli” gören ve işsiz kalma korkusu yaşamadığını belirten Zeynep (33) bunun nedenini şu şekilde ifade etmektedir:

Hiçbir zaman işsiz ve zor durumda kalacağımı da düşünmüyorum. Şöyle bir şey var; insan iş hayatının içerisinde bu networkünü istese de istemese de kuruyor. Ben mesela bu işi bıraktıktan sonra, bırakırsam, ben iş arıyorum dediğim zaman herhangi bir insandan daha iyi bir yerde iş arıyor olacağım. Birileri beni daha iyi bir yerlere refere ediyor olacak. İstesen de istemesen de içinde bulunduğun o cemiyetler de... Bir kolej mezunu olmak insana bir yığın kolejli tanıdık getiriyor. İnsanlar -böyle bir ayrımcılık istemiyorum ve karşı da olmama rağmen- ben CV koyduğum zaman birilerinin önüne geçtiğimi de biliyorum. O yüzden de bir başka insan muadilinde hak etmediğim pek çok artıya sahip olduğumu biliyorum. O yüzden de işsiz kalmam, daha iyisini aradığım için işsiz kalmak şeklinde olur.

Gonca (26) da Zeynep'e benzer bir biçimde gerek kişisel çalışma azmi gerekse de mezun olduğu üniversiteden dolayı işsiz kalmak gibi bir korku yaşamadığını dile getirmektedir. Güvencesiz istihdamın bir sonucu olarak işsiz kalmaktan korkmada, yapılan işten çok sahip olunan mesleğin öneminin ön plana çıktığı söylenebilir. Örneğin Ömer (49) işlerin güvenceli olmasıyla hiç ilgilenmediğini, kendini güvence olarak gördüğünü belirtmekte ve kendine güvendiği sürece, mesleğini güvence olarak gördüğünü söylemektedir:

Çünkü şöyle bir şey var, bunlar pozisyonudur. Bizim asli işimiz gazetecilik. Bugün ben buradayım yarın başka bir kanaldayım, velev ki hiçbir yerdeyim. Hiçbir şey yapamazsam bile sosyal medyadan ben yine mesleğimi sürdürerek, farkımı koyarak, yazılarımla gündem yaratarak ben bu meslekten hem ailemi geçindirebilirim hem de mesleki doyum alabilirim.

Ömer bu sözleriyle iş güvencesinde meslek sahibi biri olarak istihdam edilmenin farklılığını dile getirmektedir. Sonuç olarak hem güvencesizliği hem de esnekliği diğer emekçi kesimlerden oldukça farklı anlamlandırdıkları ve değerlendirdikleri görülen yeni orta sınıf mensupları iş yaşantılarındaki başarıları sayesinde kariyer basamaklarının üstlerine çıkabildiklerini ise farklı veçhelerde sürekli olarak dile getirmektedirler. Yeni orta sınıf mensuplarının kendi sosyal hareketliliklerini ve sınıfsal pozisyonlarını yorumlamalarına diğer bölümde yer verilecektir.

“Bi Tık Üste”: Çalışarak Yükselmek

Ana akım sosyoloji yazınında tabakalaşma ve sosyal hareketlilik genellikle giderek olumlu gelişmelerin yaşandığı bir toplumsal değişim ve gelişim süreci olarak anlatılmaktadır. Kapalı toplumlardan, “açık toplumlara” doğru giden süreçte kölelik ve kast sistemi gibi oldukça kapalı, kişiyi doğduğu sınıfa ya da tabakaya hapseden ve çıkış imkânı olmayan bir biçimden, görece hareket şansının arttığı modern sınıflı toplumlara doğru değiştiği hemen hemen benzer başlıklar ve biçimlerde bu kitaplarda anlatılmaktadır (Giddens, 2000; Kalaycıoğlu, 2003; Kemerlioğlu, 1996; Macionis, 2012; Ünal, 2011). Sosyal hareketliliğin ve akışkanlığın görece artışı üzerine eleştirel bir değerlendirmede bulunan Turner, toplumda yetenekler ve beceriler dolayısıyla yükselme, ilerleme ve sosyal hareketlilik şanslarının mevcut olmasının kişilerin eşitsizliği kabullenilebilir bulmaları sonucunu doğurduğunu söylemektedir (1997, s. 45).

Toplumun “açık” olarak nitelenmesi, tabakalar arası aşağı ya da yukarı hareketliliğin varlığı ile ilişkilidir. Peki, “yukarı” hareketlilik ne derece yukarıya doğrudur? Bir kişinin en alttan başlayıp en üstte gidebilecek yolunun açıklığı bugün birçok örnek ile anlatılmaktadır. İngiltere’de terzinin kızı olarak doğup başbakan olabilmeyi başarmış Thatcher’a; Amerika’da bir kulübede yaşarken başkanlık mevkiine gelen Abraham Lincoln’e; yahut da Türkiye’nin kadim sermayedarları olan Sabancı ve Koç ailelerinin öykülerine bakıldığında sahiden de bu yolun açık olduğu aşikârdır.

Toplumun açık olduğuna yönelik kadim inanç, toplumsal eşitsizliğin yapısal unsurlarını çoğunlukla göz ardı etmeye ve bireysel sebeplerle açıklayarak başarı ideolojilerini yükseltmeye neden olduğunu iddia ediyoruz. Öyle ki Zweig, sınıf atlamanın bir Amerikan rüyası olduğunu ve rüyaların kişilerin dikkatlerinin genellikle bunu gerçekleştiremeyen çoğunluk yerine, yalnızca gerçekleştirenler üzerine odaklandığı anda efsaneye dönüştüğünü belirtmektedir (2012, s. 81).

Peki, sosyal bilim ya da özellikle sosyoloji bu efsane, yahut mit üretimine nasıl bir katkıda bulunmaktadır? “Açık toplum” kavramı bu soruya oldukça etraflı bir yanıt vermektedir. Bilim felsefesi alanında önemli bir paradigma değişimi yaratmış olan Karl Popper, bir bilimsel hipotezin geçerli sayılabilmesi için “doğrulamanın” değil “yanlışlamanın” gerekli olduğunu söylemektedir. Yanlışlamanın ne olduğuna dair en ünlü örneği anımsarsak, bütün kuğular beyazdır önermesi, tek bir siyah kuğu bulunduğu artık geçersiz olmaktadır. Yeniden kendi konumuza dönüş yapacak olursak sınıfsal bariyerleri aşabilmiş birkaç siyah kuğunun bulunabilmesi toplumun kapalı olduğu önermesini çürüten bir yanlışlama olacaktır.

Günümüz toplumlarında yeni bir sosyal hareketlilik imkânı olarak “kariyer yapmak” önemli bir olguya dönüşmüş durumdadır. İşsizliğin en büyük tehdide dönüştüğü günümüzde iş bulmak ve bulduğu işler aracılığı ile hem ekonomik hem de sosyal olarak görece ayrıcalıklı yerler edinmek, ilerlemek ve hayat standardını “bir basamak yukarı” çıkartmak oldukça kitlesel bir arzu haline gelmiştir. Öyle ki Ankara’da 2011 yılında yapımına başlanan ve bugün tamamlanmış olan ofis-rezidans-AVM kutsal üçlüsünü bünyesinde barındıran bir projenin adı “Next Level” tanıtım sloganı ise “Hayatınızın Bir Sonraki Basamağı” olmuştur. Öyle ki proje, yalnızca

kişiler için değil; kent için de bir “sınıf atlama” olarak nitelenmiştir (Tekeci, 2012).

Hayatını bir üst seviyeye taşıma sloganı bu çalışmanın odaklandığı toplumsal kesimin sloganıdır ki zaten benzer projelerin kamuoyunu iyi kazanan kentli profesyonel ve yöneticiler oluşturmaktadır. Gerek kariyer etkinliklerinde, gerek iş bulma sitelerinde, gerekse de emek sürecinde doğrudan “yükselme” hedefine çağırılanlardan, bu çağrıya yanıt verebilmiş olanların sosyal hareketlilik öyküleri ve sosyal hareketliliğe bakış açılarını değerlendirmek bu çalışmanın asıl hedefidir.

Yeni orta sınıf mensuplarının sosyal “hareketliliklerini” kendi yorumlamaları ve değerlendirmeleri üzerinden aktarmanın toplumsal değişme ile ilişkilerini yahut buna yönelik istençlerini anlamak açısından oldukça anlamlı ve önemli olduğu düşünülmektedir. Sınıf konusu daha önce de belirtildiği üzere toplumsal cinsiyet ya da etnisite gibi yakın değil, uzak bir tecrübe olarak düşünülmektedir. Kuşkusuz gündelik hayatta kimse doğrudan kendine belirlemiş olduğu sınıfsal kriterlere göre hareket ettiğini dile getiremez. Haliyle farklılaşması özellikle hem üretim hem de tüketim noktasında oldukça belirgin olan “yeni orta sınıf mensupları” için de bu ayrışmanın/ayrıştırmanın dile getirilmesi ve düşünülmesi çoğu zaman doğrudan değil dolaylı yollardan olmaktadır.

Söz konusu dolaylı anlatımda ipuçlarını yakalayabilmek için yeni orta sınıf mensupları ile gerçekleştirilen mülakatlarda onların eğitim yaşantısından iş yaşantısına kadar sürdürdükleri başarı performanslarını anlatmalarını sağlayacak şemsiye sorular yöneltildi. Çalışmanın katılımcılarının hem kuşak içi hem de kuşaklar arası sosyal hareketliliklerini öğrenmek onların bugün kendilerini tanımladıkları sınıfsal pozisyonu ve sosyal “hareketlilikleri” ile ilgili doğru değerlendirmeler yapabilmek için önemli görülmüştür.

Sosyal hareketlilik literatüründe özellikle de mesleki hareketlilikte bir kuşak öncesinin kişinin sosyal hareketliliğinin erimini belirlemede önemli bir veri ortaya koyduğu bilinmektedir (Blau ve Duncan, 1967). Fakat bu değerlendirme genellikle babanın mesleki statüsü temelinde yapılmaktadır. Bu durumun erkek egemen bir bakış açısının ürünü olması ise feminist eleştirinin haklı katkılarından biri olduğu düşünüldüğünden bu çalışmada

hem annelerin, hem anneannelerin hem de erkekler için eşlerin eğitim ve mesleği bilgisi sorulmuştur.

Katılımcılara mülakatlar esnasında üç kuşak geriye giderek aile fertlerinin eğitim ve iş durumları ve nerede yaşadıkları sorulmuştur. Üç kuşaktır kentte olan hiçbir katılımcı bulunmamaktadır. Birinci kuşağın hepsi köy ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Erkeklerin eğitim düzeyi liseyi, kadınların eğitim düzeyi ise ortaokulu geçmemektedir. Kadınların hiçbiri ev dışında çalışmamaktadır. Erkekler tarım yahut ticaret erbabı, bugünün deyişi ile KOBİ sahibidir. İkinci kuşakta ise hem kadınlarda hem de erkeklerde üniversite okuma oranı oldukça yüksektir. İkinci kuşağın tamamı kent merkezinde veya büyük şehirde yaşamaktadır. Genellikle memur, öğretmen, asker, mühendis olan babalar içinde yalnızca bir katılımcının babası işçi olarak çalışmaktadır; geri kalan 10 baba KOBİ sahibidir. 10 kişinin annesi ise hayatı boyunca ev dışında çalışmamıştır; diğer annelerden yalnızca bir tanesi kendi işinin sahibidir; geri kalanlar ise devlet memuru, öğretmen veya özel sektörde ücretli çalışan profesyonellerden oluşmaktadır. Katılımcılardan evli olanların eşleri ise genellikle özel sektörde profesyonel veya yönetici olarak çalışmaktadır ve hepsi en az üniversite mezunudur. Ana akım sosyolojinin bakış açısı ile yorumlayacak olursak ilk kuşaktan ikinci kuşağa geçişte ciddi bir yukarı sosyal hareketlilik olduğunu söyleyebilirsek de ikinci kuşaktan katılımcılarımızın bulunduğu kuşağa hareketliliğin görece daha kısa erimli olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak katılımcıların büyük bir kısmı “orta gelir” grubuna dâhil ailelerden gelmektedirler.

Katılımcılara yöneltilen, kendilerini hangi sosyal sınıfta konumlandıkları sorusu ise mülakatlar esnasında en farklı yanıtların alındığı soru olmuştur. Bazı katılımcılar bu soruyu doğrudan “ortanın üstü” olarak oldukça kısa yanıtlarken, bazıları yanıt vermekte güçlük çektiklerini, orta ve üst gibi tanımlamaların arasında bir yerde kaldıklarını başka türlü ifadeler gerektiğini dile getirmişlerdir. Örneğin bir hazır giyim firmasında tasarımcı ve yönetici olan Reyhan (44), kendini onlu bir skalada yedinci göze yerleştireceğini söylemiştir:

Orta ile üst arasına koyardım. Bence orta ile üst arasında çok belirgin kademelerin olması gerek. Hani artık Türkiye’de alt, orta, üst yeterli gelmiyor bence. Onlu bir skalaya ayırmak gerekir diye düşünüyorum.

Sınıflara ve kendini sınıflamaya karşı olduğunu söyleyen ve özel bir televizyonda genel müdür yardımcısı olan Ömer (49) ise “*Yani ben AB grubu olarak görüyorum kendimi. Bizim televizyon tabiriyle. Ortanın üstü. Ne A görüyorum kendimi, ne B görüyorum, ne de C görüyorum*”. Çalıştığı iş gereğince tabakalaşma ve sınıflamaya dair repertuarı olan katılımcılardan Ömer ile aynı sektörde genel yayın koordinatörü olarak çalışan Ebru (45) Ömer’in sözünü ettiği sınıflamayı biraz daha açıklamıştır:

AB grubu eğitilidir; iyi para kazanır; birkaç televizyonu vardır evinde, arabası vardır; işte maaşı bilmem ne kadarın üstündedir diye onlara baktığımızda AB sınıfı diyebilirim. C-D grubu da totaldir. Total grubun da gelir seviyesi daha düşüktür; evinde tek bir televizyon vardır. Arabası belki yoktur gibi. Öyle bakarsak AB grubundanım; üniversite mezunu ve belli bir gelirin üzerinde kazanan grup.

Yeni orta sınıf mensuplarının kendilerini sosyo-ekonomik olarak nasıl konumlandıklarına verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde üç ayrı temanın ortaya çıktığını belirtmek gerekmektedir. Birincisi bu konumlandırmayı hem gelir hem de kültür düzeyi bağlamında düşünerek yanıtlamak, ikincisi ise bunu yalnızca gelir üzerinden değerlendirerek yanıt vermek. Örneğin bir inşaat firmasının GMY’si olan Yasin (34) “*Gelirimiz ortanın üstünde. Yani şöyle söyleyeyim, yoldan 100 tane adam çevirseniz 10 tanesi ancak bizim kadar kazanıyordu*” diyerek yanıtlarken, bir danışmanlık firmasında kıdemli müdür olan Esin (28) şöyle demektedir:

Vasat üstü. Biraz ailemin katkısı ve ailemin desteği ile. Dediğim gibi babam kendi işini yapıyor; maddi anlamda durumu çok iyi. Sadece buradan aldığım ile geçinen bir insan olsaydım, muhtemelen vasat olarak değerlendirirdim. Vasatı iyi anlamda kullanıyorum, yani hani bence orta düzey bir hayata vasat diyorum. Kazandığımı harcadığım bir hayatım var. O yüzden vasat ve iyi arası değerlendiriyorum.

Çağrı merkezinde müdür olarak çalışan Ahmet (37) de “*Orta düzeyi bir memur maaşı gibi düşünürsek eğer, ortanın üstünde bir durumda olabiliriz*” diyerek gelir açısından kendini konumlandırmıştır. Benzer bir değerlendirmeyi bu bağlamda lojistik firmasında müdür olarak çalışan Kaan’ın (28) “*Etrafıma [çalıştığı şirkettekileri kast ederek] göre sorarsan aşağıdayım diyeceğim; ama Türkiye genelini alırsam, mesela annemi*

babamı alırsam, annem babam emekli öğretmen, Türkiye’de orta direği oluşturabilecek annem babamdan çok üstüm” diyerek gelir bağlamında tanımladığı sınıfsal konum uzamında kendini ortadan epeyce yukarıda tanımladığı görülmektedir. Benzer bir konumlandırmayı, finans sektöründe üst düzey yönetici olan Canan (42) ise şöyle yapmaktadır:

Üst sınıf diyebiliriz. *Ama hayallerinin nereye kadar uzandığıyla alakalı bir şey. Hayal olarak baktığımızda çok varlıklı olmak gibi bir derdim hiç yok. İstemez miydim hiç düşünmeden atlayıp Brezilya’ya gidebilmek? İsterdim. Hiç düşünmeden atlayıp Amerika’ya gidebilmek isterdim. En lüks otellerde kalabilmek isterdim. Ama bunun için çok fazla şeyden vazgeçer miydim, hani yaşadığım lüksten? Çünkü hani ne yapacaksın, şöhret mi olacaksın? Şöhret olmak ister miydim? İstemezdim. Şöhretli olmak bunu getirecek diye şöhret olur muydum? Hayır. Ben şu an yaşadığım hemen her şeyden son derece memnunum. Ama orta sınıf değilim. En üst sınıf da değilim. Ben üst sınıfım.*

Canan’ın sözünü ettiği “en üst sınıf” hiçbir katılımcının en azından ekonomik bağlamda ulaşmayı düşünmediği bir pozisyonu da imlemektedir. Fakat bu sınıflandırmaya sosyokültürel bir boyut eklendiğinde kendilerini en üstte tanımlayan katılımcılar da olmuştur. Çünkü yeni orta sınıf mensuplarının toplumun geneli ile en başat ayrıştıkları noktanın gerek aldıkları eğitim gerekse işyerlerinde sahip oldukları pozisyonlar olduğu kendilerince farklı ifadelerle söylenmiştir.

Yeni orta sınıf mensuplarının kendilerini değerlendirmelerindeki üçüncü bir tema ise sosyo-kültürel olarak kendilerini konumlandırmaları olmuştur. Örneğin medikal sektöründe koordinatör olarak çalışan Serdar (29) da Reyhan gibi onlu bir skala tercih ederek, kendini hem ekonomik hem de sosyokültürel olarak “*Düşünelim şimdi; iyi eğitilmiş, master yapmış, iyi imkânlarla erişim elde etmiş, yine iyi bir ortamda çalışan, fena bir kazancı olmayan, arkadaşlık ettiği kişilere bakıldığında benzer bir ortamda bulunan dolayısıyla on üzerinden yedi gibi bir yerde sanırım*” sözleriyle konumlandırmıştır. Danışmanlık ve denetim firmasında müdür olan Haluk (31) daha net bir ayırım yapmaktadır:

Yani ekonomik olarak Türkiye ortalamasının üzerinde ama sosyokültürel olarak daha da üstünde, yani 10 diyebilirim. Çünkü çevremdeki insanlara

bakıyorum, üniversite mezunu olup da hayatında bir kitabı başından sonuna kadar okumamış, ne film seyretmeyi bilen, ne konuşmayı, ne oturmayı kalkmayı bilen, hangi şehirde yaşadığını bilmeyen, ha İstanbul'da yaşamış ha Niğde'de yaşamış o tip insanlar çok. Ve bu bahsettiklerim üniversite mezunu insanlar. O açıdan 10 diyebilirim.

Doğuş, “Yeni Orta Sınıfların Gözünden Zenginlik ve Yoksulluk” isimli çalışmasında yeni orta sınıf mensubu kabul ettiği katılımcılarından, kendilerini hayali bir merdivenin basamaklarında konumlandıklarını ve bu basamakta aşağıda ve yukarıda kalanları belirtmelerini istediğini belirtmektedir. Yeni orta sınıf mensuplarının “*birçok bileşenden oluşan ve bileşenlerin her birine farklı oranda önem atfedilen bir basamaklandırma dizgesi*” oluşturduğunu ifade etmektedir (Doğuş, 2005, s. 80). Doğuş (2005, s. 80) yeni orta sınıf mensuplarının vurgu yaptıkları sosyokültürel boyutun ise sanatsal beğeni ve entelektüel birikimden çok, “*kendilik, İstanbulluluk, oturup kalkmayı ve nerede nasıl davranılacağını bilmek gibi görgü kurallarına, aile ve okuldan alınan eğitime ve yaşam biçimlerine*” yönelik bir vurgu içerdiğinden söz etmektedir. Bu çalışmada da benzer bir bulgunun söz konusu oluşuna, Haluk’un söyledikleri oldukça net bir örnek olarak düşünülebilir.

Sosyokültürel olarak bulunduğu konumu statü açısından değerlendiren bir diğer katılımcı ise hazır giyim firmasında mağaza müdürü olarak çalışan Bengi’dir. Bengi (28), genel olarak mağaza müdürü olmanın statüsünün düşüklüğünden yakınlıkla, öncesinde aynı pozisyonda çalıştığı firmanın şu an çalıştığı firmaya oranla daha ucuz ürünler satan bir yer olmasından ötürü, oradayken sahip olduğu diploma ve yabancı dile rağmen “*tezgâhtar müdürü*” olarak değerlendirildiğini, şu an çalıştığı daha “seçkin” mağaza ile bu statünün de yükseldiğini belirtmektedir.

Yeni orta sınıf mensuplarının kendi sosyal hareketliliklerini nasıl değerlendirdikleri ise yine oldukça farklı temalar ortaya çıkartmıştır. Söz konusu temalar “*yükseldiğinizi veya sınıf atladığınızı düşünüyor musunuz*” sorusuna verdikleri yanıtlar ile oluşmuştur. “Yükselmek” görüşme boyunca sürekli olarak gerek işyerindeki statülerin değişimi, gerekse eğitim aldıkları kurumlar aracılığı ile elde ettikleri bir sonuç olarak her katılımcı için hâlihazırda mevcut bir olgudur.

Katılımcılara daha çok sınıfsal bir yer değiştirme konusunda ne düşündüklerini ve nasıl ifade ettiklerini merak edildiği sorulduğunda, anne veya babası KOBİ sahibi olan ve kendi mevcut gelir düzeyi ile onlardan çok farklı kazanmadığını düşünenler kendilerini sınıf atlamış olarak değerlendirmediklerini dile getirmişlerdir. Örneğin finans sektöründe üst düzey yönetici olan Canan (42) “Sınıf atladığımı düşünmüyorum, çünkü -yine Allah’ın büyük lütfu- ben zaten varlıklı bir ailenin çocuğuydum, çok ciddi anlamda hiçbir sıkıntı yaşatmayacağına inandığım bir babam vardı zaten. Şimdi o babanın maddi açıdan desteği azaldı, benim gücüm biraz arttı” diyerek yanıtlarken, konferans tercümanı Emre (33) ise sınıf atladığını düşündüğünü, ama “Çok büyük bir atlayış olmadı, ben her zaman biraz burjuvaydım, İngiltere’ye gönderilen çocuk, cep harçlığı eksik olmayan çocuk, kolejde okuyan çocuk...” diyerek söz konusu “atlayışın” sınırını çizmektedir.

Diğer katılımcılara görece hem ikinci hem de birinci kuşağı daha az varlıklı ve eğitilmiş olan katılımcılar ile mevcut durumda kendilerinin sınıf atlamış kabul edilebileceklerini dile getirmişlerdir. Özel bir televizyon kanalında GMY olan Ömer (49) sınıfı ekonomik ve kültürel olarak iki boyutlu ele almakta ve sınıf atladığınızı düşünüyor musunuz sorusunu: “Tabii ki de düşünüyorum. Sonuçta kültürel anlamda, gelenek görenek anlamında, genel kültür anlamında, eğitim anlamında, vizyon, perspektif anlamında olmasa bile, ekonomik anlamda ve çevresel faktörlerde düşünüyorum tabii” diyerek yanıtlamaktadır. Ömer ile aynı sektörde genel yayın koordinatörü olarak çalışan Ebru (45) ise şunları ifade etmektedir:

Genel olarak Türkiye’ye baktığımızda sınıf atlamak mı denir adına bilmiyorum; ama sürekli kendimi geliştirmeye, daha iyiyi yapmaya çalıştığımı söyleyebilirim. Ama daha önce kazanılan gelir, yapabildiklerin, okuyabildiklerin, ulaşabildiklerin anlamında söylersem, evet sınıf atlamış oluyoruz sanıyorum.

Profesyonel tur rehberi olan Leyla (27) ise sınıf atladığını düşünüp düşünmediği sorusunu “Evet, ben de onun bir örneğiyim gibi. Daha işçi sınıfından gelip artık git gide burjuvulaşan bir yerdeyim” diyerek yanıtlamaktadır. Leyla ile benzer bir biçimde “Aşağıdan yukarıya doğru bir ilerleme geliştiğini düşünüyorum” diyerek kendi sınıfsal hareketliliğini yorumlayan Serdar (29) şu an kendini konumlandığı on basamaklı hayali

merdivende yedinci basamakta olduğunu ve “*Kendi gibi olan diğerleri gibi, yediden ona çıkma gibi bir umudu*” olduğunu da belirtmektedir.

Yükseldiğini, sınıf atladığını düşünen katılımcıların ortaklaştıkları bir diğer tema ise sınıfı doğrudan tüketim ve gelir bağlamında düşünmek olmuştur. Sınıfsal konumu daha önce doğrudan gelirle ilişkilendirmiş olan Kaan (28) sınıf atladığını düşündüğünü belirterek, bu düşüncesine neden olan faktörleri şöyle sıralamaktadır:

Hayat kalitem arttı, daha iyi giyiniyorum, daha iyi yerlere gitmeye başladım, daha iyi yerlerde yemek yemeye başladım, daha iyi koşullarda yaşamaya başladım, eskiden mesela İzmir’de küçük, ısıtmasız bir evde yaşıyordum. Şimdi daha iyi bir yerde, İstanbul’da yaşıyorum, daha iyi eşyalarım var, daha iyi bir hayat yaşadığımı düşünüyorum. Ama bu iyi hayat tabii edindiğim metalarla alakalı, yoksa hayatın kalitesi olarak daha sağlıklıyım, daha iyiyim diyemem.

Hayat standardındaki yükselişi dile getiren bir diğer katılımcı olan Taner (31) ise “*Gelir yükseldikçe sınıfların kesinlikle. İnsan yaşadıkça, seneler bir şeyler kattıkça, acılar, sevinçler, mutluluklar, başarılar, hedefler insanı bir level⁴ atlattıyor*” diyerek aşama kaydettiğini dile getirmekte ve geçmişten bugüne hayatındaki değişimi ise şu sözleri ile anlatmaktadır:

Ben devlet memuru ailenin çocuğuyum. Ekonomik olarak konuşuyorum burada. Ailemin bir maaşı vardı, belli bir gelirimiz vardı bizim. Hani öyle ticaret yapan, ucu bucağı açık değil, her ay belli bir gelir. Aile de ona uygun olarak bizi yetiştirdi, ihtiyaçlarımızı karşıladı, kendilerine göre en iyi olanı bize vermeye çalıştılar. Ben de açıkçası tamahkâr oldum, halen de öyleyim. Yani getiriler arttıkça net sınıf atlanabilir. Geçmişte nasıldı? Mesela çok istediğim bir CD’yi alamayacağım oldu, istediğim bir tatile gidemediğim zamanlar oldu, üniversite hayatında yurtdışını çok fazla akluma getirmezken, şu an iki ayda bir, ayda bir yurtdışına gidiyorum. Title’in⁵ ve işin getirdiği imkânların getirdiği bir şeyle, haliyle sınıf atlıyorsunuz yani.

Kaan ve Taner’e benzer bir yerden ve ek olarak sosyal hareketlilikte kırdan kente göçün ve kentte kalış süresinin de önemli olduğu bilgisini vurgulayan

⁴ Aşama anlamına gelen İngilizce sözcük.

⁵ Sıfat, unvan anlamına gelen İngilizce sözcük.

bir yorumda bulunan Haluk (31) da sınıf atladığını düşünmektedir. Hayatındaki değişimi ve buna etki eden faktörleri ise şöyle anlatmaktadır:

Genel olarak hayat tecrübesi de diyebilirim. Bunun içinde neler var? İşyerindeki terfiler var. Şu anda mesela ilk başladığım zamanki ücretimin beş katını falan alıyorum. Az bir fark değil hakikaten. Özellikle bizim bu danışmanlık denetim şirketlerinde böyle bir durum var. Çok düşük ücretlerle başlanıyor, sonra yıllar arttıkça şey oluyor. Normalde şirketlerde bu kadar bir fark olmaz. Ben 8-9 senedir çalışıyorum. Bu zamanda insan beş katına çıkmaz. Onun getirdiği bir şey var. Artı, genel olarak yaşam tecrübesinin getirdiği bir şey var. Ne bileyim, daha iyi restoranlarda yemek yemeden tutun da, insan ilişkilerinde daha tecrübeli olmanızdan dolayı onun size kattığı şeyler falan filan... İstanbul’da mesela o zaman 3-4 senedir yaşıyordum, şimdi 13-14 senedir yaşıyorum. Bunun da bir etkisi var.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun “ana akım” sosyal bilimlerin hakim sınıf paradigması olan Weberyan ve tüketim odaklı bir sınıf algısına sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların düşüncesinde statüdeki yükselmeler, hayat kalitesindeki artış ve sahip olunan “yaşam tarzı” ile sınırlı kalmaktadır. Bir bilişim firmasında genel müdür olan Adnan (44) da sınıf atladığını düşünüyor musunuz sorusuna Taner, Kaan, Haluk ve diğerlerine benzer saiklerle yanıt vermektedir:

Kesinlikle. Avam kamarasından lordlar kamarasına falan geçmedim, öyle bir şey atlamadım. Maddi olarak tabii ki atlardım. Ben lisede okurken tatile gitmek iyi bir şey mi kötü bir şey mi bilmiyordum. Tatile gittiğim zaman bir pansiyon odasında beş kişi, annem, ablam, anneannem, dört tane beş tane kadınla beraber sefillik içerisinde denize gireceğiz diye Marmara’da denizanalarının arasında tatil yapıyorduk. Bu da bize tatildi, bir nefes almaktı. Şu anda ben kalkıp bir beş yıldızlı otelde tatil yapabiliyorum. Apartman dairesinde oturuyordum, yıllarca kirada oturdum, evim hep sobalıydı. Benim için sobalı evden çıkıp, kaloriferli eve geçmek sınıf atlamaktı. Benim için Büyükçekmece’de otururken Bakırköy’e geçmek sınıf atlamaktı, Bakırköy’den Gayrettepe’ye geçmek benim için sınıf atlamaktı. Şu anda Levent’te bahçeli bir evde oturuyorum, bu haydi haydi sınıf atlamak. İlk arabam Skoda idi, ikinci arabam Kartal oldu, üçüncü arabam Hyundai oldu, şu anda E serisi Mercedes’e biniyorum. Sınıf atlamadım demem için ciddi anlamda nankör olmak lazım.

Adnan'ın da yapmış olduğu ekleme ile yeni orta sınıf mensupları nezdinde yukarı doğru sosyal hareketlilikte baskın temanın ne denli tüketim ile iç içe olduğu bir kez daha görülmektedir. Bu noktada analizi bir adım öteye taşımamızın gerekli olduğu kanısındayız. Katılımcıların hemen hepsinin sosyal hareketlilik yorumlarında bu hareketliliğin uzamı hususunda önemli bir benzerlik bulunmaktadır. Sınırlarını kendilerinin içinde buldukları pozisyonun görüş hizası ile sınırlamış durumdadır. Bu sınırlılığı, daha net olarak, kendilerine ek olarak yöneltilen, yaşadığımız toplumda sınıf atlanabilir mi sorusuna verdikleri yanıtlarda sonuç bölümünde inceleyebiliriz.

Sonuç

Çalışmamıza konu olan yeni orta sınıf mensuplarının esnek ve güvencesiz emek süreçlerinin bir biçimde kazanan kesimi olduklarını, onların bu süreçleri en iyi biçimde kotardıklarını ve bu sürece dair çok da eleştirel bir noktada durmadıklarını birinci bölümde kendi sözleri ile ortaya koymaya çalıştık. Mesai saatlerinin kağıt üzerinde kalışını göğüslemeleri, değişikliklere kolaylıkla uyum sağlayabilecek esneklikte olmaları ile kendi tecrübe ve CV'lerinin kendileri için en büyük güvenceyi oluşturduğuna dair inançları; kendilerini yeni emek süreçlerinin kazanan mutlu azınlığı olarak görmeleri için yeterlidir. Belirtmekte fayda olacaktır ki bu çıkarım onların yeni emek süreçlerini güllük gülistanlık algıladıklarını ve değerlendirdiklerini göstermemektedir. İstanbul'da şirketlerde çalışan profesyonellerle yürüttüğü benzer bir alan çalışmasında Şentürk (2013, s. 72) de kapitalizmin "sömürüsü" ve çalışanlar üzerinde "yoğun baskı" oluşturduğunun teyit edildiğinin altını çizmekte ve "*Sonuçta güncel çalışma şartlarının zorlukları içinde (hatta sayesinde) profesyoneller kariyer ve maddi olanaklar açısından belirli beklenti ve hedeflere sahip olduklarını ifade ediyorlar*" demektedir. Sennett da, "*Karakter Aşınması*" kitabında Dünya Ekonomik Forumu'nun yapıldığı Davos'u "*başarılı olanların krallığı*" olarak nitelemekte ve bu "kralların" başarıyı "*esnek olma pratiğine borçlu*" olduklarını söylemektedir; fakat söz konusu esneklik rejiminin daha aşağı kademede yer alanlar için "karakter aşınmasına" yol açtığı da altını çizmektedir (2011, s. 63-65). Sonuç olarak yeni emek rejimi, sınıf ayırt etmeksizin herkesi etkileyen bir neden iken; sonuçları sınıfa ve sınıf içi konuma göre farklı olmakta ve sosyal farklılaşmaları doğurmaktadır. Bu sınıf içi farklılaşmada ödüllendirilmiş olanların da bu

farklılaşma durumunu koruma istekleri hiç de şaşırtıcı olmayacaktır. Söz konusu koruma ise ancak yüksek bireycilik ile mümkün olabilir.

Yeni orta sınıf mensuplarının sınıf ve sosyal hareketlilik ile ilgili yorumları görüşmelerin her yerinde bir şekilde işyerindeki pozisyona, eğitim ile edinilecek kazanımlara, kültürel sermayeye bağlanmıştır. Öyle ki hiçbir katılımcı kendi işinin sahibi olmayı düşlediğini dile getirmemiş, katılımcılar yükselme ve sınıf atlama hususunda çalışarak başarmanın değerine ve önemine vurgu yapmışlardır. Örneğin reklam sektöründe grafik tasarımcı olarak çalışan Pelin (27) sınıf atlamanın hızı ve yarattığı değişim üzerine, “çalışarak yükselmenin” ve kültürel sermayeye sahip olmanın değerini öne çıkarır bir biçimde şunları dile getirmektedir:

Sınıf atlayanları çok gördüm. Ama nasıl diyeyim, çok da şey değiller hani, yine kendi geldikleri yeri gayet gösteriyorlar. Sonradan görme dersin ya hani, sınıf atarlar ama yine de kendilerini belli ederler diye düşünüyorum. Ben birinci basamaktan onuncu basamağa zıplamıyorum hemen, ben sadece basamakları bir, iki, üç, dört diye yavaş yavaş çıkıyorum ve hepsini sindire sindire çıkıyorum. Hiçbir zaman görgüsüzlük de yapmam. Geldiğim yerlerde, her basamağında bir emeğim vardır benim. Sonuçta onların atladığı sınıf, eğer birden ona atladıysa, burada insanlar kendilerini çok bariz belli edebiliyorlar. Param var diye seni satın alabileceklerini düşünüyorlar mesela.

Pelin gibi diğer birçok katılımcı da kendilerinin belirledikleri pozisyonda olmalarını hem bireysel çabalarına hem de kültürel ve sosyal gerekliliklere sahip olmalarına bağlayarak anlattılar. Yeni orta sınıf mensupları için çalışmak, çabalamak ve bunun sonunda kazanımlar elde etmek oldukça önemli bir değerdir. Tam da bu nedenle “yukarı doğru sosyal hareketlilik” onlar için sadece anlatımları esnasında belli belirsiz çizmiş oldukları etik çerçevede meşru ve olası olarak görünmektedir. Söz konusu etik çerçeve esnasında oldukça bireyci bir ideolojinin de yansımaları olarak değerlendirilebilir. Çünkü sürekli olarak kendi bireysel başarılarının mükafatlandırıldığı, bireyci bakış açısının yükseltildiği bir emek sürecine tabi olarak çalışmaktadırlar. Bu bağlamda O’Connor bireyciliğin sınıf ilişkilerini maskeleyen ve karartmakta önemli bir nokta olduğunu belirtir (1995, s. 27). Söz konusu karartma yeni orta sınıf mensuplarının sınıf ve sosyal hareketlilik konusundaki düşüncelerine doğrudan yansımaktadır.

Hem bireyciliğin sosyal hareketliliğin yapısal boyutunu göz ardı etmekte oldukça belirgin hale geldiğini hem de katılımcıların sosyal hareketlilik algılarının buldukları pozisyonun görüş hizası ile sınırlı kalıyor olduğunu katılımcılara yönelttiğimiz başka bir soru üzerinden de tartışabiliriz. “Yaşadığımız toplumda kişiler sınıf atlayabilir mi? Yükselir mi?” sorusuna bir hazır giyim firmasında yönetici olan Bengi (28) bireysel özelliklere vurgu yaparak şöyle yanıt vermektedir:

Mümkün. Kişisel başarıyla doğru orantılı. Şöyle bir örnek vereyim; satıştan başlayan bir arkadaşım mesela, 17 yıldır sektörde. Satış danışmanlığından başladı, şu an mağaza müdürü oldu başka bir şubede. Dolayısıyla onunki çok güzel bir örnek. Aslında onun direkt kişisel başarısıyla alakalı. Tabii kişiler arası ilişkiler de önemli. Bu süreçte çok sıkıntılı dönemleri de olmuştur ama buna rağmen sadece kişisel başarısıyla doğru orantılı bir şekilde amacına ulaşmıştır.

Bengi gibi kişisel özellikler ve başarı ile doğru orantılı olarak sınıf atlamanın mümkün olduğunu düşünen ve zincir bir otelin satın alma müdürü olarak çalışan Murat (33) da otelcilikte bunun örneğinin çok fazla olduğunu “Yiyecek içecekten gelir, ön büro müdürü olur, orada belli bir şekilde kendini geliştirir, otel müdürü olur falan. Bellboyuktan bile yükselen otel müdürleri biliyorum ben, her departmanda çalışıp” diyerek dile getirmiştir. Bengi ve Murat’ın söylediklerine benzer bir biçimde kişisel başarının önemini ve sınıf atlamanın mümkün olduğunu vurgulayan, turizm sektöründe yönetici olan bir diğer katılımcı Kerem ise:

Tabii ki. İyi eğitim alarak, iyi bir eğitimle, köyden gelen, maddi olarak çok alt sınıftan gelmiş birisi çalışarak, sorumluluk sahibi olarak bir şekilde güzel eğitim alarak doktor olup, güzel paralar kazanabilir veya avukat olur veya herhangi bir iş sektöründe kendini geliştirip ekonomik olarak üst sınıflara tabii ki çıkabilirler. Bunun bir dolu örneği var.

Yeni orta sınıf mensuplarının sosyal hareketlilik söz konusu olduğunda sürekli olarak yineledikleri eğitim hayatındaki ve iş hayatındaki başarı ikilisi “çalışarak yükselmenin” yeni bir sınıf atlama mitine dönüştüğünü gösterdiği gibi katılımcıların sosyal hareketlilik anlayışlarını kendi buldukları pozisyonun görüş hizası ile de sınırlamaktadır.

Sonuç olarak yeni orta sınıf mensuplarının hem kendilerinin gerçekleştirdiklerini düşündükleri dikey sosyal hareketliliğe dair yorumlarından hem de başkalarının sosyal hareketlilik gerçekleştirebilmesine dair söylediklerinden eğitim alarak, çalışarak, çabalayarak, hak ederek yükselmek biçiminde bir tariflemelerinin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kuşatıldıkları yüksek bireyci ideolojinin de etkisi ile yeni orta sınıf mensuplarının mevcut sistem içinde hem sistemin olumsuzluklarına rağmen hem de sistemin olumsuzlukları sayesinde “belli bir yere” gelmişlerdir. Söz konusu “belli bir yer” yeni orta sınıf mensuplarını diğer emekçi kesimlerden ayırdığı gibi onlardan “aşağıda” olanlar için de yeni bir sosyal hareketlilik miti üretmektedir. Oldukça kısıtlı ve kısa bir sınıf içi “hareketliliğin”, hem bunu gerçekleştirenler hem de bunu gerçekleştirmeye (ü)mitli “beyaz yakalı işçiler” ordusu nezdinde oldukça önemli, anlamlı ve değer yüklü olduğu ortadadır. Sonuç olarak bu anlamların ve değerlerin korunumu toplumsal değış(e)memenin de önemli bir nedenine dönüşmektedir.

KAYNAKÇA

Ahıska, M. ve Yenil, Z. (2006). *Aradığınız kişiye şu an ulaşamıyor: Türkiye’de hayat tarzı temsilleri, 1980-2005*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Akcan, H. K. (2013). *Yanılsamalı Sınıf Pozisyonu: “Yeni Orta Sınıf Hareketliliği”*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayata, S. (2005). Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı. D. Kandiyoti ve A. Saktanber (Ed.), *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat* içinde (2. Baskı, s. 37-56). İstanbul: Metis.

Barbrook, (2006). *The Class of the New*. San Francisco: Mute.

Blau, P. M. ve Duncan, O. D. (1967). *The American Occupational Structure*. New York: John Willey & Sons, Inc.

Bora, T. ve Erdoğan, N. (2011) “Cüppenin, Kılıcın ve Kalemin Mahcup Yoksulları” Yeni Kapitalizm, Yeni İşsizlik ve Beyaz Yakalılar. T. Bora, A. Bora, N. Erdoğan, İ. Üstün (Der.), *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği* içinde (s. 13-43). İstanbul: İletişim.

Bora, T., Bora, A., Erdoğan, N. ve Üstün, İ. (2011). *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul: İletişim.

- Bourdieu P. (2006). *Pratik Nedenler* (2. Baskı) (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Hil.
- Doğuş, S. (2005). Yeni Orta Sınıfların Gözünden Zenginlik ve Yoksulluk. *Toplum ve Bilim*, (104), 73-91.
- Dölek, E. D. (2009). *Yeni Orta Sınıfın Geçirdiği Değişimler Paralelinde Haftalık Türk Mizah Dergileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ehrenreich, B. ve Ehrenreich J. (1977, Mart-Nisan). The Professional-Managerial Class. *Radical America*, 11(2), 7-31.
- Ehrenreich, B. ve Ehrenreich J. (2013). *Death Of Yuppie Dream The Rise and Fall of the Professional-Managerial Class*. New York: Rosa Luxemburg Stiftung (http://www.rosaluxnyc.org/wpcontent/files_mf/ehrenreich_death_of_a_yuppie_dream90.pdf).
- Erturua, A. C. (2003). *Gated Communities As A New Upper-Middle Class Utopia in Turkey The Case of Angora Houses*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (C. Güzel, H. Özel, Çev.) Ankara: Ayraç.
- Isaacson, W. (2011). *Steve Jobs*. (D. Körpe, Çev.) İstanbul: Domingo.
- İlhan, S. (2008). Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 313-328.
- Kagarlitski, B. (2006). *Orta Sınıfın İsyanı*. (B. Akkıyal, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Kalaycıoğlu, S. (2003). Toplumsal Tabakalaşma. İ. Sezal (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* içinde (3. Baskı, s. 242-259). Ankara: Martı.
- Karademir, I. (2009). *Different Facets Of New Middle Classness: A Case Study In The City Of Ankara*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik*. İzmir: Saray.
- Kurtuluş, H. (2005). İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler Beykoz Konakları Örneği. H. Kurtuluş (Ed.), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma-Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar içinde* (s.161-186). Ankara: Bağlam.
- Kurtuluş, H. (2012). Orta Sınıfın Sosyo-Mekânsal Yeniden İnşası. (Asya Daşen, Söyleşi) *Ekspress*, (127), 10-13.
- Kurtuluş, H., Purkis, S ve Alada, A. (2012). İstanbul'da Yeni Konut Sunum Biçimleri Ve Orta Sınıfların Sosyo-Mekânsal Yeniden İnşası. (Proje No: 110K061). Ankara: TÜBİTAK.

- Kuş, E. (2009). *Nitel ve Nicel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (2. Baskı). İstanbul: Bağlam.
- Macionis, J. J. (2012). *Sosyoloji* (V. Akan, Ed. ve Çev.). Ankara: Nobel.
- Marx, K. (1990). *Kapital Cilt III*. (A. Bilgi, Çev.) Ankara: Sol.
- Mills, C. W. (1951). *White Collar: The American Middle Classes*. New York: Oxford University
- O'Connor, J. (1995). *Birikim Bunalımı Yeni Bireycilik, Sınıf Mücadelesi ve Çağdaş Kapitalizm*. (A. Çakıroğlu, Çev.). İstanbul: Belge.
- Oğuz, Ş. (2012). Sınıf Mücadelesinde Özne Sorunu Proleterya Mı, Prekarya Mı? Ö. Göztepe (Ed.), *Güvencesizleştirme Süreç, Yanılgı, Olanak* içinde (s. 229-250). Ankara: NotaBene.
- Öncü, A. (1999). «İdeal Ev» Mitolojisi Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı. *Birikim*, (129), 26-34.
- Poulantzas, N. (1976). *Classes In Contemporary Capitalism* (2. baskı) (D. Fernbach, Çev.). Londra: NLB.
- Sayer, A. (2000). *Realism and social science*. Londra: Sage.
- Sennett, R.(2011). *Karakter Aşınması* (5. baskı) (B. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Şen, B. (2011). Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (44), 1-21.
- Şentürk, Y. (2013). İstanbul'da Şirketler Dünyasının Profesyonelleri. *Toplum ve Bilim*, (126), 64-97.
- Şimşek, A. (2005). *Yeni Orta Sınıf*. İstanbul: L&M.
- Tekeci, F. (2012, 19 Ekim). Ankara çağ atladı İstanbul'a rakip oldu. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara-cag-atladi-istanbul-a-rakip-oldu-21727715> adresinden 2 Ekim 2016 tarihinde edinilmiştir.
- Temiz, H. E. (2004). Eğreti İstihdam: İşgücü Piyasasında Güvencesizliğin Ve İstikrarsızlığın Yeni Yapılanması. *Çalışma ve Toplum*. (2), 55-80.
- Turner, B. S. (1997). *Eşitlik*. (B. S. Şener, Çev.). Ankara: Dost.
- Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik*. Ankara: Birleşik.

Wacquant, L. J. D. (1991). Making Class: The Middle Class(es) in Social Theory and Social Structure. S. G. McNall, R. F. Levine, R. Fantasia (Ed.), *Bringing Class in Back* içinde (s. 39-64). Colorado: Westview.

Worsley, P. (2007). Sınıf. (H. Erbaş, Çev.). *Fark/Kimlik SINIF* içinde (s. 129-172). Ankara: Eos.

Wright, E. O. (1976). Class Boundaries in Advanced Capitalist Societies. *New Left Review*, (98), 3-41.

Yaran, P. (2009). *Reproduction And Differentiation Strategies Of Upper-Middle Class Group in Ankara*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, E. S. (2008). *Türk Sinemasında 1983-1991 Yılları Arasında Çekilen Filmlerde Yeni Orta Sınıf Habitusu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zweig, M. (2012). *Amerika'nın En İyi Saklanan Sırrı: İşçi Sınıfı Çoğunluktur*. (H. Çelik, Çev.) İstanbul: H2O Kitap.

Ek: Katılımcıların Özellikleri

Adı	Yaş	Yaşadığı İl	Çalıştığı Alan	Pozisyonu
Bengi	28	Ankara	Tekstil	Mağaza Müdürü
Ömer	49	İstanbul	İletişim	Genel Müdür Yardımcısı
Zeynep	33	Ankara	Proje Danışmanlık	İletişim Yöneticisi
Cenk	48	İstanbul	Finans	Genel Müdür Yardımcısı
Ayşe	39	İstanbul	Tekstil	Kıdemli Denetçi ve Takım Lideri
Yasin	34	Ankara	İnşaat	Genel Müdür Yardımcısı
Gonca	26	Ankara	Finans	Mali Danışman
Canan	42	İstanbul	Finans	Nakit Yönetim Müdürü
Reyhan	44	İstanbul	Tekstil	Tasarım ve Satış Genel Müdürü
Serdar	29	Ankara	Bilişim	İşbirliği Koordinatörü
Ebru	45	İstanbul	İletişim	Haber Koordinatörü
Haluk	31	İstanbul	Finans	Kıdemli Müdür
Melike	32	Ankara	Turizm	Ön Büro Müdürü
Kaan	28	İstanbul	Lojistik	Müdür
Leyla	27	İstanbul	Turizm	Profesyonel Turist Rehberi
Taner	31	Ankara	Medikal	Bölge Satış Müdürü
Pelin	27	Ankara	Reklam	Grafik Tasarım ve Sanat Yönetmeni
Kerem	27	İstanbul	Turizm	Tur Şirketinde Genel Müdür Yardımcısı
Ahmet	37	Ankara	İletişim	Çağrı Merkezi Müdürü
Adnan	44	İstanbul	Bilişim	Türkiye Genel Müdürü
Damla	26	Ankara	İnşaat	İç Mimar
Cem	40	İstanbul	Sivil Havacılık	Genel Müdür Yardımcısı
Emre	33	Ankara	Enformasyon	Konferans Tercümanı
Esin	28	İstanbul	Finans	Kıdemli Müdür
Murat	33	Ankara	Turizm	Satış Müdürü